

Ettepanekud teaduse rahastamise korraldamiseks

2015. aasta alguse pressikonverents

2014. aastal tegid mitmed teadusasutused ning teadusega seotud organisatsioonid ettepanekuid teaduse rahastamise ümberkorraldamiseks, sest liigne projekti- ja konkurentsipõhisus on hakanud takistama stabiilset teadustööd ning pikaajaliste eesmärkide elluviimist. Haridus- ja teadusministri poolt sügisel loodud töörühm võttis arvesse juba esitatud seisukohti, läbiviidud analüüse ja uuringuid ning koostas detsembri lõpuks oma ettepanekud teaduse rahastamise korraldamiseks. Praegu on teadusrahasutus 80% ulatuses konkurentsipõhine. Töörühma ettepanek on korraldada süsteem ümber nii, et konkurentsipõhise ja stabiilse rahastuse suhe on 50:50. Töörühm lähtus oma tegevuses Riigikogus heakskiidetud Eesti teadus- ja arendustegevuse ning innovatsiooni (edaspidi TAI) strateegiast Teadmistepõhine Eesti 2014-2020.

Töörühma kuulusid: Anu Reinart (Tartu Observatoorium), Andres Koppel (Eesti Teadusagentuur), Erkki Truve (Rektorite Nõukogu), Indrek Reimand (töörühma esimees, Haridus- ja Teadusministeerium) Priit Rohumaa (Viru Keemia Grupp), Urmas Varblane (Eesti Teaduste Akadeemia, teadus- ja innovatsioonipoliitika seireprogramm ehk TIPS).

Teaduse rahastamise praegused kitsaskohad

Eesti paistab teiste riikide seas silma kõrge konkurentsipõhise rahastuse osakaaluga (u 80%) ning Eesti teadusele on iseloomulik väga suur projektipõhisus ning sõltuvus välisrahastajatest, sh tõukefondidest. Projektipõhine rahastamissüsteem raskendab teadusasutustes pikemate arengueesmärkide seadmist ja täitmist. Liiga terav konkurents on ohustamas teaduse valdkondlikku mitmekesisust, mis omakorda võib kahjustada ühiskonnale ja majandusele oluliste valdkondade arengut teadusasutustes ning mõjuda negatiivselt kõrghariduse, sh doktoriõppe kvaliteedile.

TAI strateegia seab teaduse riigipoolse rahastamise eesmärgiks alates 2015. aastast 1% SKP-st ning selle taseme hoidmise edaspidi. Praegused prognoosid näitavad, et selleni jõudmiseks ja taseme hoidmiseks on vaja lisavahendeid teaduse põhirahastuse iga-aastase mahu tõstmiseks. Pikemas perspektiivis on vaja teha ettevalmistusi selleks, et tõukefondide toetuse määr langeb oluliselt pärast aastat 2020.

Muutusi tegemata on oht kaotada teaduse konkurentsivõime, riigi ülalpeetavate teadlaste töökohtade arv langeb ning teadlaskond vananeb, sest süsteem pole noortele atraktiivne. Langeb ka teadussüsteemi võimekus teenida ühiskonna, ettevõtluse ja riigi huve ning ohtu satub kõrghariduse kvaliteet.

Ettepanekud ja nende eesmärgid

Eesti teaduse rahastamine vajab uute olude ja eesmärkide arvestamiseks muutust. Töörühma ettepanekud toetavad heade ideede ellurakendamist nii äris kui ka avalikus elus – et teadus oleks rohkem suunatud ühiskonna vajadustele. Muudatuste elluviimine tagab Eesti teadussüsteemi suurema atraktiivsuse, stabiilsuse ja kindlama karjäärimudeli ning aitab parandada Eesti positsiooni

talentide meelitamisel ja hoidmisel, samuti kasutada ära tõukefondide abil loodud tiptasemel võimalused.

Lühiülevaade töörühma ettepanekutest:

- ❖ Eristada selgelt teaduse konkurentsipõhise ja institutsionaalse rahastamise eesmärgid ning tagada nende täitmine. Minna seniselt institutsionaalsete ja personaalsete uurimistoetuste ning baasfinantseerimise „kolmikjaotuselt“ üle „kaksikjaotusele“, eristades selgelt teadusasutuste tegevustoetuse ning konkurentsipõhised uurimistoetused.
- ❖ Määrata teadusasutuste tegevustoetuse ning konkurentsipõhiste uurimistoetuste rahaliseks proportsiooniks vastavalt 50% ja 50%.
- ❖ Teadusasutuste tegevustoetuse arvestamisel lähtuda 80% ulatuses teadusasutuste senisest rahastuse tasemest ning rakendada 20% ulatuses tulemuskomponenti, mis võtaks arvesse teadusasutuste teadustulemusi, sh lepingulisi tellimustöid ettevõtluselt ning riigiasutustelt ja tulu välisgrantidelt.
- ❖ Konkurentsipõhiste uurimistoetuste põhimõtetes tugineda suures osas senisele kogemusele, seades eesmärgiks jälgida teaduse valdkondlikku mitmekesisust.
- ❖ Uuele rahastamismudelile üleminek viia läbi järk-järgult, võimalusel seniseid rahastamisotsuseid mitte muuta. Üleminekutsenaariumid sõltuvad muutusteks vajalike ressursside eraldamisest.
- ❖ Muudatuste elluviimiseks on vaja tõsta teaduse riigieelarveline rahastuse iga-aastast mahtu *ca* 30 mln euro võrra.
- ❖ Ilma lisaressursita pole TAI strateegia eesmärgid täidetavad. Samuti oleks ilma lisaraha eraldamata uuele süsteemile üleminek liiga ränk ja kahjustaks teadussüsteemi toimimist – seega ilma lisarahata pole muutusi otstarbekas rakendada.